

ВИДОВДЕН

Народният календар почита четирима градушкари: Герман – на 12 май, Вартоломей – на 11 юни, Елисей – на 14 юни.

И Вида.

Вида е сестра на Вартоломей и Елисей и в нейна чест се тачи и празнува Видовден.

На Видовден се става рано, за да се види как, като изгрее, слънцето се връща назад към зимата.

Хубаво е на Видовден да се види слънцето – така човек ще е здрав и весел.

Градушката е божие наказание за сторени грехове, затова на Видовден ще се види грехът ни и ще ни се потърси сметка за него.

„Всяка коза за свой крак, но като дойде Видовден, ще видим!“

Като празник от българския народен календар Видовден винаги се празнува на 15 юни.

Като празник от календара на отделния човешки живот Видовден спада към така наречените подвижни празници – за него няма точно определен ден от годината и от човешкия живот.

Понякога човек се заблуждава, че такъв ден – Видовден – няма.

Понякога човек се самозалъгва, че Видовден няма да дойде.

Рано или късно Видовден идва.

И като дойде Видовден, вижда се грехът ни и ни се търси сметка за него.

Много неща съм забравял в живота си.
Никога не съм забравял, че има Видовден.
Всеки ден чакам Видовден.
И винаги съм готов да го посрещна.

ДЯДО ПЛАЧЕ

В схлупената собичка, седнал на дървения креват, дядо плаче.

Иначе дядо е суров човек. Дръпнат. Понякога – груб. Ще се сопне на баба. Люто ще напопържа добитъка, ще замахне да удари някое добиче. Не е от разговорливите. Затворен. Мрачен.

А сега, седнал на дървения креват в схлупената собичка, дядо плаче. Приведен, закрил лице с мокра длан, трие очи, подсмърча и хълца.

– Бабо, защо плаче дядо? – задавам най-детския въпрос.

– Защото пак се е напил – не се бави с отговора баба. – Не го ли виждаш?

Виждам го, как да не го виждам – лицето му обляно в сълзи, подсмърча и хълца, сподавено стене.

А баба нарежда: колко била плакала тя от него, особено на младини, как я зарязал млада с малки деца и заминал за Америка, на печалба заминал, без пукната пара се върнал, излъгал, че му откраднали припечелените пари по пътя, по параходите, защото имало война, нищо не бил спечелил, само два занаята от американците бил научил – да пие и да пуши... Баба не пропуска и любимия си възглас: „Божичко, няма ли да пукне, да поживеея барем една година на рахат!...“

Баба е моето любимо същество, а дядо сякаш го виждам за първи път. За първи път някой ми разказва нещо за него. Разказва ми го не някой, не кой да е, а баба. И ми го разказва пред него – пред дядо.

Потресен съм.

Това не може да бъде моят дядо.

Аз направо оставам без дядо.

Добре че е чичо ми. Чичо ми Недялко.

Това, което ти е разправяла баба ти, е вярно, казва ми чичо. Вярно е, че дядо ти е ходил в Америка. Вярно е, че е оставил баба ти млада, с малки деца. Вярно е, че е научил от американците два занаята – да пие и да пуши. Обаче не е съвсем вярно, че се е върнал без пукната пара. Е, не е забогатял, но е донесъл парици за една нива, за една хубава нива. Съвсем не е вярно, че дядо ти плаче, защото се е напил. Дядо ти плаче за брат си, убит във войните. Разказва ми чичо и за този брат – убили го във войните, само вест получили. Оставил момче сираче. В село му изкопават гроб и в гроба заравят само една негова дреха. И оттогава всеки път като си пийнел, дядо оплаквал убития във войните свой брат.

С детските си сетива, с цялата си детска същност приемам за по-правдиво това, което ми разказва чичо. Не защото чичо вписва дядовото подсмърчане в драматичните страници на българската история. Не! Разказаното от чичо ми дава право да обичам дядо, дава ми подтик да вярвам, че моят дядо е добър човек. Разказаното от чичо съвпада напълно с моята представа за моя дядо. Нищо, че е ходил в Америка. Нищо, че е оставил баба млада, с малки деца. Нищо, че не е забогатял. Нищо, че е научил от американците два занаята – да пие и да пуши. Нищо! Може да има всякакви грехове моят дядо, но щом толкова години жали брат си, жали го и не го прежалва, значи заслужава да го обичам и аз ще си го обичам.

Годините минават, дядо си попийва и всеки път като си пийне, си поплаква, и никога никому не дава обяснение защо плаче. И колкото по-минават години, на мене все по-правдиво започва да ми се струва разказаното от баба, без това да накърнява обичта ми към дядо – обич, породена от това, което ми е разказал чичо.

От разказа на баба и от разказа на чичо си изградих цялостния образ на дядо, истинския образ. Вече знаех, че нито разказаното от баба съдържа цялата истина за дядо, нито разказаното от чичо. Вече разбирах, че истината за човека никога не е една, че никога не е имало и никога няма да има само добър и само лош човек. Човек си носи и доброто, и лошотията, доброто и лошотията си живеят в човека и може би когато погледнем човека с добри очи, виждаме в него доброто, когато погледнем човека с лоши очи, виждаме в него лошотията.

Дядо умря в дълбоки старини. Погребяха го в гроба, в който преди много, много години е била погребана дрехата на неговия убит във войните брат, когото той винаги оплакваше, когато си пийнеш.

МЪЖ

Убитият във войните дядов брат се казвал Къню – Къню Геронтиев.

Кънювият син Геронти Кънев – един от тримата внука на дядо Геронти, подновили името му – живееше в друго село и идваше в Градище по сбора или по други, радостни или тъжни, поводи.

Геронти Кънев беше мъж-канара, от тия, за които казваха, че „ако стиснат камък, камъкът вода ще пусне“, но винаги когато дойдеше и се ръкуваше с дядо и двамата се просълзяваха, а влагата в очите им не пресъхваше през цялото гостуване. Не съм чувал някой друг да е изричал толкова сърдечно и трогателно обръщанията „стрино“ и „чичо“, както ги изричаше този великан Геронти Кънев, когато се обръщаше към баба и дядо. А стрина му и чичо му го гледаха с навлажнени очи, питаха го и го разпитваха как я кара там, в Макак. За тях той си беше онова пет-шестгодишно Кънюво сираче, което майка му отведе в далечно село незнайно, при чужди и непознати хора.

Геронти Кънев имаше коне като змейове – охранени, нагиздени, наперени, готови да хвъркнат към небесата заедно с писаната каруца. Някаква митическа стихия нахлуваше в нашия селски двор при пристигането на Геронти Кънев и неговата жена Ангелина. Геронти Кънев и неговата жена Ангелина ли бяха това, или приказен юнак, впрегнал два крилати змея, пристигаше при нас със своята приказна годеница?... От Геронти Кънев за пръв и последен път съм чувал колко мило, интимно

и трогателно може да се произнася това грубо на пръв поглед обръщение към една жена: „Ангелино!“.

Не откъсвах очи от Геронти Кънев. От неговото пристигане до неговото тръгване следях всяко негово движение, всеки жест, не изпусках нито дума. И разказите му приличаха на юнашки епос – как ходел с конете си на кирия и го затрупвали преспи и виелици; как повелял вековни дървета и свличал трупи от тях; как по три дни и три нощи ядат и пият по добруджанските села, на тръгване стопанинът застава на прага с котле вино – който не изпие виното в котлето наведнъж, няма да си тръгне, никой не го изпил, само Геронти Кънев го изпил и прекрачил прага...

Докато го гледах и го слушах, не можех да се начудя как едно дете, осиротяло през войните, отведено от майка му в далечно село незнайно, при чужди и непознати хора, може да стане такъв силен човек; усещах как ту се смалявам пред него – къде съм аз, къде е той, ту се възправям до него – юнак като него...

След всяко гостуване на Геронти Кънев бях сигурен в едно: ако някога имам коне, те непременно ще бъдат като конете на Геронти Кънев, за да прегазвам преспи, да минавам през виелици, да свличам трупи от вековни дървета; ако някога имам жена, тя непременно ще се казва Ангелина, за да ѝ викам като Геронти Кънев – „Ангелино!“; ако някога седна да ям и да пия три дни и три нощи, непременно ще изпия и виното от котлето – ще го изпия само аз, ще го изпия наведнъж и ще прекрача прага, за да разберат всички, че съм мъж.

СПОЛАЙ ТИ, ГОСПОДИ!

Сирашко и сиромашко е детството на леля Веса.

От съвсем малка я дават слугинче в Шумен.

Задомява се за бедняк като нея – трудолюбив и предприемчив, доблестен и нахакан добруджанец.

С късове от оскъдния си залък купуват кирпичена къщурка.

Един ден леля Веса отива сред пожънатите нивя край Шумен, за да напълни с прясна слама един дюшек.

Занася дюшека вкъщи, слага го на дървения креват, застила го с чаршаф.

Полегнала леля Веса на сламения дюшек, залюляла люлката с първородната си рожба и рекла:

– Сполай ти, Господи! Всичко си имам!

ЛЮТИ КЛЕТВИ

Две жени от нашето село крали дини от бостана на текезесето. Привикали ги в канцеларията на стопанството. Засипали се люти клетви от устата на двете крадли. Едната:

– Ако съм откраднала, ръцете ми да изсъхнат! Другата:

– Ако съм откраднала, краката ми да изсъхнат!

Селски зевзеци твърдят, че жените крадели, като се възсядали една друга: възседнатата се кълняла „Ръцете ми да изсъхнат!“, защото не късала, а само носела, докато другата се кълняла „Краката ми да изсъхнат!“, защото късала дини, без да стъпва в бостана.

МАГИЧЕСКИ РЕАЛИЗЪМ

Няколко млади жени (според баба Цана – седем: аз, Дана, Цона, Дена, Кръстина, коя беше още...) една нощ отиват да крадат орехи.

Имало хубав орех по пътя за лозята, до кладенеца извън селото.

Тогава в нашето село още не е имало много овошки от добри сортове и колкото ги е имало, привличали окото на населението и ставали обект на нощни похождения.

Та, грабват се тия жени под водачеството на младата тогава Цана и тръгват да крадат орехи. Стигат до ореха, едни се покатерват да друсат, други брулят, трети събират...

Но появяват се двама души със стомни.

Баба Цана и досега добре помни тези стомни – големи, с по две дръжки.

Отивали хората за вода на кладенеца до ореха.

Уплашили се жените: ами сега!

И очите им в Цана – нали тя ги доведе, нека сега тя да ги спасява!

Цана била облечена с фуста и елече, а под фустата и елечето – бяла кълчищена риза. Хем бяла, хем дълга, хем с дълги ръкави.

Съблича се Цана по риза, наредила на другите жени да се наловят на хоро, само да пристъпват след нея и да викат: „И-ха!... И-ха!... И-ха!...“

Когато двамата мъже със стомните наближили кладенеца, видели нещо невиджано: под големия орех самодиви играят хоро. Играят самодивите и подвикват: „И-ха!... И-ха!... И-ха!...“

Че като хукват ония ми ти мъже – бягат презглава и викат:

– Самодиви!... Самодиви!... Самодиви!...

И из селото тъй се разнесло: „Самодиви!...“

От махала на махала: „Самодиви!...“

От уста на уста: „Самодиви!...“

И до кръчмата стигнало: „Самодиви!...“

Цаниният мъж – Асен – в кръчма не влиза, но случайно се отбил, дочул какво се приказва в кръчмата и като се прибрал вкъщи, попитал:

– Цано, ти снощи къде беше?...

От трезвеници като Асен магическият реализъм не е пуснал корени в нашето село.

СЪДЪРЖАНИЕ

Видовден	5
Дядо плаче	7
Мъж	10
Сполай ти, Господи!	12
Люти клетви	13
Магически реализъм	14
Защо ослепя Кръстина?	16
Тя в земята ще гние, той – над земята	18
Дядо Недю	21
Срамниче, къде си?	23
Не щат пари – слама искат	24
Ей тъй, хубаво им е	26
Ела, че ми трябваш!	27
Голтак	29
Стърнище	32
И буквално, и преносно	33
Кеманджи Георги	34
Един есенен следобед	37
Моят чичо, даскала	38
Този пеещ човек	40
Ябълки от Кръвеник	41
Терапия	45
Когато овчарите станат кметове	48
Живи и мъртви	49
Камбани бият	59

Войната, европейската	67
Съветската армия	73
Турците	75
Демирташ	89
Строго секретно	91
Сестри Кушлеви	92
Бай Манчо	95
Луканов убит, фолклорът жив!	98
Мико	99
Свиква се	101
Тръгвай да живееш	102
Сауна	104
Анели Сари	107
Не убивайте доносника	109
Юрта	110
Конник по булевард	114
В Монголия по пладне	115
Наклоненото минаре	119
Джамията на Биби ханъм	120
До деветдесет и девето коляно	121
Предтечи и потомци	123
Нил	125
Малко барче в Лимасол	127
Мит и реалност	128
Прашинки от Прага	130
Двете кули в Болоня	132
Когато бях в Грузия	134
Отсичат ръцете до лактите	136
Човекът до мен	137
Лъжедимитрий първи, втори...	140
Изкуство и действителност	143
При Тодор Живков	146
Между Георги Джагаров и Иван Динков	152
Добри Жотев	226

Николай Хайтов	231
Ивайло Петров	233
Георги Мишев	234
Георги Величков	235
Елисавета Багряна	237
Тончо Жечев	240
Тончо Жечев и Йордан Радичков	245
Йордан Радичков	247
„Долу Тодор Живков“ – заради З. Ч.?	264
„Стани, Лазаре“ и къщичката на Якушкин	273
Шарка	282

Борислав Геронтиев
ВИДОВДЕН
приписки и записки

Българска
Първо издание

Редактор: *Виктор Самуилов*
Художник: *Румен Жеков*
Коректор: *София Несторова*

Формат 60/90/16
Печатни коли 18

Предпечатна подготовка:
„Студио Стандарт“ ЕООД – Пловдив, тел. 032/60 90 50

Печат: Полиграфически комплекс „Жанет 45“ – Пловдив
бул. „Ал. Стамболийски“ № 9, тел. 032/60 90 90

„Издателска къща Жанет 45“ ООД – Пловдив
бул. „Ал. Стамболийски“ № 9, тел./факс: 032/60 90 60

ISBN 978-954-491-388-5